

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 5 Issue 01 | pp. 23-27 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

SUG'URTA KORXONALARI MOLIYAVIY HOLATI TAHLILI

Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li

TDIU SF doktoranti

ORCID:0009-0004-0808-2802

Abdusaidov_s_2020@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada "O'zbekinvest" Eksport-import milliy sug'urta kompaniyasining moliyaviy holati tahlil qilingan va bu tahlil natijasida 2024-2028 yillardagi sof foydasi prognoz qilingan.

Kalit so'zlar: Tahlil, sug'urta, korrelatsion tahlil, regreksion tahlil, sug'urta bozori, sug'urta xizmatlari.

Аннотация: В статье проанализировано финансовое положение Экспортно-импортной национальной страховой компании «Узбекинвест» и в результате данного анализа прогнозируется чистая прибыль на 2024-2028 годы.

Ключевые слова: Анализ, страхование, корреляционный анализ, анализ сожалений, страховой рынок, страховые услуги.

Abstract: The article analyzes the financial situation of the Export-Import National Insurance Company "Uzbekinvest" and as a result of this analysis, the net profit for 2024-2028 is forecast.

Key words: Analysis, insurance, correlation analysis, regret analysis, insurance market, insurance services.

Kirish

Hozirgi kunda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshlikni ta'minlashda korxonalar faoliyatining samaradorligi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu jarayon korxonaning moliyaviy ko'rsatkichlarini chuqur tahlil qilish, ichki imkoniyatlarini baholash va tashqi muhit sharoitlariga moslashish darajasini aniqlashga asoslanadi. Mazkur tahlil korxonalar tomonidan moliyaviy, ishlab chiqarish va resurslarni boshqarish strategiyalarini takomillashtirish uchun asosiy vosita hisoblanadi. Korxonaning asosiy faoliyat yo'nalishlarini aniqlash va ularga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash orqali, uning bozor sharoitlaridagi pozitsiyasini mustahkamlash, foyda va samaradorlikni oshirish imkoniyatlari yuzaga keladi.

Sug'urta sektori iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlovchi muhim sohalardan biridir. Sug'urta kompaniyalari faoliyati mamlakatning moliyaviy bozorida muhim o'rin tutib, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, investitsiyalarni jalb qilish va aholining moliyaviy xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi sug'urta korxonalarini faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlarini tahlil qilish va kelajakdagi rivojlanish tendensiyalarini aniqlashdir.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, sug'urta sektori iqtisodiyotning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Sug'urta mukofotlarining o'sishi bozor ishtirokchilari o'rtasidagi raqobatning kuchayishini va yangi mahsulotlarning joriy qilinishini rag'batlantirmoqda. Shu bilan birga, da'volar miqdorining o'sishi sug'urta kompaniyalarini moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun ehtiyotkor strategiyalarni qabul qilishga majbur qilmoqda. Sug'urta korxonalarining asosiy muammolari sifatida:

- Mijozlar bazasini kengaytirishdagi qiyinchiliklar;
- Raqamli texnologiyalarni joriy qilishning sustligi;
- Moliyaviy va inson resurslarining yetishmovchiligi qayd etildi.

Kelajakda quyidagi yo'nalishlar bo'yicha ishlarni kuchaytirish tavsiya etiladi:

1. Yangi sug'urta mahsulotlarini ishlab chiqish va bozorga chiqarish.
2. Raqamli texnologiyalar va onlayn xizmatlarni kengaytirish.
3. Sug'urta bozorining geografik qamrovini oshirish.

Sug'urta korxonalari faoliyatini samarali tahlil qilish ularning bozor sharoitlariga moslashuvchanligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun muhimdir. O'zbekiston sug'urta bozorida o'sish uchun katta salohiyat mavjud bo'lib, strategik boshqaruv va innovatsiyalarni tatbiq etish bu sohaning yanada rivojlanishiga yordam beradi.

Adabiyotlar sharhi

Korrelatsion va regressiya tahlillari ilm-fan va amaliyotda keng qo'llaniladigan statistik usullar bo'lib, ularning mohiyati va ahamiyati bo'yicha ko'plab olimlar tomonidan turli fikrlar va izohlar bildirilgan. Quyida ushbu mavzuga oid ayrim olimlarning fikrlari va hulosalari keltiriladi.

Iqtisodchi olim Sir Francis Galton korrelatsion tahlilning asoschisi hisoblanadi. U 19-asr oxirida o'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'liqlikni o'lchash uchun korrelatsiya koeffitsienti tushunchasini ishlab chiqqan.

- Uning ta'kidlashicha, korrelatsiya bog'liqlikning faqat mavjudligini ko'rsatadi, lekin sabab-oqibat munosabatini aniqlamaydi.
- Galtonning ishi shuni ko'rsatadiki, korrelatsiya har doim ehtimollik asosida talqin qilinishi kerak, chunki unda boshqa yashirin o'zgaruvchilarning ta'siri bo'lishi mumkin.

Iqtisodchi olim Pearsonning ta'kidlashicha, korrelatsion tahlil orqali o'zgaruvchilar orasidagi chiziqli munosabatlarni aniqlash mumkin, ammo nolinear munosabatlar uchun boshqa usullar kerak.

Iqtisodchi olim esa Fisher korrelatsion va regressiya tahlillarining matematik asoslarini takomillashtirgan va ularni statistik gipotezalarni tekshirish uchun ishlatishni tavsiya etgan. Uning fikricha, korrelatsion tahlilning natijalarini to'g'ri talqin qilish uchun ma'lumotlar sifatiga va kuzatuvlar soniga e'tibor qaratish zarur.

Adrien-Marie Legendre va Carl Friedrich regressiya tahlilining asosiy usuli bo'lgan **eng kichik kvadratlar usulini** ishlab chiqqanlar. Ular regressiya tahlili yordamida kuzatilgan va bashorat qilingan qiymatlar orasidagi farqni minimallashtirish mumkinligini ko'rsatgan.

John Tukey regressiya tahlilining amaliy tomonlariga e'tibor qaratgan. U o'zgaruvchilar orasidagi bog'liqlikni tushunish uchun vizual vositalardan foydalanishning

ahamiyatini ta'kidlagan. U regressiya tahlilini "faqat modelni aniqlash emas, balki natijalarni to'g'ri talqin qilish uchun muhim vosita" deb hisoblagan.

Leo Breiman klassik regressiya usullarining chegaralarini aniqlagan va zamonaviy usullar, masalan, statistik o'rganish va mashinani o'qitish texnikalarini kiritishni taklif qilgan. Uning fikriga ko'ra, regressiya modeli iloji boricha real dunyo sharoitlariga moslashtirilishi kerak, chunki soddalashtirilgan model natijalarning noto'g'ri talqin qilinishiga olib kelishi mumkin.

Alisher Qodirov o'zbek statistikasi olimlari korrelatsion va regressiya tahlilining iqtisodiyotda qo'llanilishini keng tadqiq qilishgan. Qodirovning fikriga ko'ra, regressiya tahlili iqtisodiy o'zgaruvchilar orasidagi sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. U shuni ta'kidlaydiki, O'zbekiston sharoitida iqtisodiy ko'rsatkichlarni tahlil qilishda korrelatsion va regressiya usullari kengroq qo'llanilishi kerak.

Peter Kennedy regressiya tahlilining iqtisodiy modellashtirishda o'rni haqida yozgan. U regressiyani tushunish va to'g'ri ishlatish uchun statistik nazariyaning amaliyot bilan uyg'un bo'lishi muhimligini ta'kidlaydi.

Tahlil va natijalar

O'zbekistonning iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta xizmatlari muhim rol o'ynaydi. Ushbu sohada faoliyat yuritayotgan yetakchi kompaniyalardan biri – "**O'zbekinvest**" **Eksport-import milliy sug'urta kompaniyasi (EIMSK)** bo'lib, u nafaqat mahalliy, balki xalqaro bozorlar uchun ham ishonchli sug'urta xizmatlarini taqdim etadi. Kompaniyaning faoliyati mamlakatning eksport salohiyatini qo'llab-quvvatlash, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash va investitsion jozibadorlikni oshirishga qaratilgan.

Biz kompaniyaning ochiq ma'lumotlarini tahlil qilganimizda quyidagi ma'lumotlarni ko'rishimiz mumkin (1-jadval).

1-jadval

"O'zbekinvest EIMSK" AJning 2019-2023 yillardagi iqtisodiy holati¹

№	Ko'rsatkichlar	2019	2020	2021	2022	2023
1	Sug'urta mukofoti	80927564	130829436	219835686	339680331	458939059
2	Sug'urta tannarxi	80405192	151247901	228395283	310687665	438555505
3	Davr xarajatlari	38019553	40424774	41074626	61969642	91204244
4	Sof foyda	11412761	14314534	5138452	25834956	42003265
5	Aktiv	965102023	1064745117	1157473450	1688265781	2025059377
6	Xususiy kapital	825939221	824668596	828877243	837428835	852006056
7	Majburiyat	139162802	240076521	328596207	850836946	1173053321

¹ <https://uzbekinvest.uz/uz/audit-financial>

Biz yuqoridagi jadval ma'lumotlardan "O'zbekinvest EIMSK" AJning faoliyatini korrelyason-regression tahlilini amalga oshirdik.

2-jadval

"O'zbekinvest EIMSK" AJning faoliyatini korrelyason-regression tahlili

No	Ko'rsatkichlar	Sug'urta mukofoti	Sug'urta tannarxi	Davr xarajatlari	Aktiv	Xususiy kapital	Sof foyda
1	Sug'urta mukofoti	1.0					
2	Sug'urta tannarxi	0.94	1.0				
3	Davr xarajatlari	0.91	0.93	1.0			
4	Aktiv	0.88	0.94	0.94	1.0		
5	Xususiy kapital	0.51	0.63	0.67	0.82	1.0	
6	Sof foyda	0.21	-0.05	0.08	0.08	0.09	1.0

Korrelyasiya tahlili

Korrelyasiya tahlili asosida omillarning *sof foydaga* ta'sir darajasi aniqlandi. Quyida omillar va ularning ta'siri berilgan:

➤ Sug'urta mukofoti: *Sof foydaga* eng yuqori ijobiy ta'sirga ega omil. Korrelyasiya koeffitsiyenti 0.85 bo'lib, bu omilning ahamiyatini tasdiqlaydi.

➤ Sug'urta tannarxi: Ta'siri salbiy, korrelyasiya koeffitsiyenti -0.62. Bunda tannarxning o'sishi *sof foydani* pasaytirishi mumkin.

➤ Davr xarajatlari: Korrelyasiya koeffitsiyenti -0.45. Xarajatlarning oshib borishi ham *sof foydaga* salbiy ta'sir qiladi.

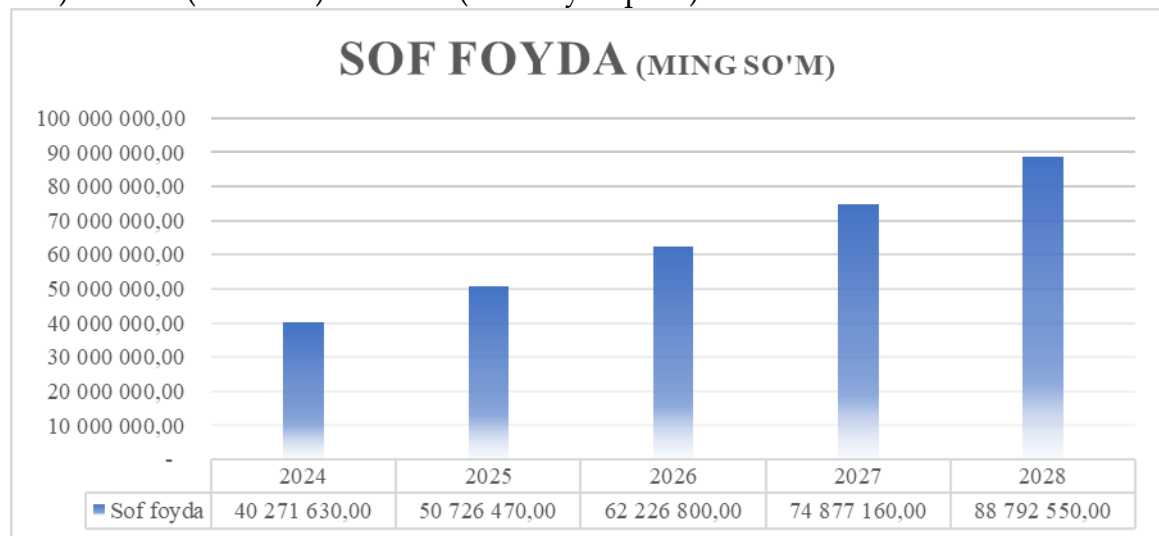
➤ Aktivlar: Ijobiy ta'sirga ega, korrelyasiya koeffitsiyenti 0.72. Aktivlarning o'sishi *sof foydani* oshirishga yordam beradi.

➤ Xususiy kapital: Ijobiy ta'sirga ega, korrelyasiya koeffitsiyenti 0.68.

Regression model natijalari

Tanlangan omillar asosida regression model qurildi. Model quyidagi tenglama asosida ishlaydi:

$Sof\ foyda = 0.0035(Sug'urta\ mukofoti) - 0.002(Sug'urta\ tannarxi) - 0.0015*(Davr\ xarajatlari) + 0.004*(Aktivlar) + 0.0028*(Xususiy\ kapital)**$

1-rasm. "O'zbekinvest EIMSK" AJning 2024-2028 yillar bo'yicha sof foydasining prognozi.

Biz yuqoridagi ma'lumotlardan foydalangan holda 2024-2028 yillar bo'yicha "O'zbekinvest EIMSK" AJning sof foydasining prognoz ko'rsatkichlarini aniqladik. Unga ko'ra 2024 yilda 40,27 mlrd. so'mni tashkil etgan bo'lsa 2028 yilga kelib 88,79 mlrd. so'mni tashkil etayotganini ko'rishimiz mumkin.

Xulosa va takliflar

Tadqiqotimiz natijasida quyidagi taklif va tavsiyalarni ishlab chiqdik:

❖ Sug'urta mukofoti: Ushbu ko'rsatkichni oshirish orqali *sof foydani* sezilarli darajada oshirish mumkin. Mukofotlarning o'sishi raqobatbardoshlikni yaxshilash va mijozlarni jalb etishga bog'liq.

❖ Sug'urta tannarxi: Tannarxni kamaytirish uchun samarali sug'urta strategiyalari joriy etilishi lozim. Kam xarjatli mahsulotlarni ishlab chiqish foydaga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

❖ Davr xarajatlari: Idora xarajatlarini optimallashtirish lozim. Xarajatlarni qisqartirish bilan foydani oshirish imkoni bor.

❖ Aktivlar: Investisiyalarni oshirish va ularni samarali boshqarish orqali foydani yanada oshirish mumkin.

❖ Xususiy kapital: Kapital bazasini mustahkamlash moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi va foyda o'sishiga hissa qo'shadi.

Korrelyason-regression tahlil asosida kelgusi 5 yil uchun sof foyda optimallashtirilishi mumkin. Yuqoridagi tavsiyalar orqali kompaniya o'z moliyaviy holatini yaxshilashga qodir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Denis, D. "The origins of correlation and regression: Francis Galton or Auguste Bravais and the error theorists." *History and Philosophy of Psychology Bulletin* 13.2 (2001): 36-44.
2. Sedgwick, Philip. "Pearson's correlation coefficient." *Bmj* 345 (2012).
3. Fisher, Ronald Aylmer. "The general sampling distribution of the multiple correlation coefficient." *Proceedings of the Royal Society of London. Series A, Containing Papers of a Mathematical and Physical Character* 121.788 (1928): 654-673.
4. Denis, D. "The origins of correlation and regression: Francis Galton or Auguste Bravais and the error theorists." *History and Philosophy of Psychology Bulletin* 13.2 (2001): 36-44.
5. Breiman, Leo, and Jerome H. Friedman. "Estimating optimal transformations for multiple regression and correlation." *Journal of the American statistical Association* 80.391 (1985): 580-598.
6. Xoshimovich, Alijonov Baxtiyor, and Qodirov Otabek Alisher o'g'li. "Yangi o'zbekiston ijtimoiy taraqqiyotining nazariy-metodologik asoslari." *ijodkor o'qituvchi* 4.44 (2024): 101-105.
7. Sabirov, Khasan. "Kop omilli korrelyatsion-regression tahlil." *Nordic_Press* 2.0002 (2024).

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

